

FEMMETJE DE WIND

RIV KA

*'Rivka is een ontroerende
familiegeschiedenis.'*

– Robert Vuijsje

ROMAN

FEMMETJE DE WIND

RIVKA

Uitgegeven door Xander Uitgevers BV
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Omslagontwerp: Studio Marlies Visser
Omslagbeeld: Millennium Images/HH
Auteursfoto: Bonnita Postma
Zetwerk: Michiel Niesen ZetProducties, Haarlem

Copyright © 2014 Femmetje de Wind en Xander Uitgevers BV, Amsterdam

Eerste druk 2015

ISBN 978 94 0160 313 3 | NUR 301

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt
door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Carla

DEEL EEN

PROLOOG

Den Haag (1942)

Isaac was zestien toen hij opgehaald werd. Twee mannen van de Haagse politie waren kort na sluitingstijd de kapsalon binnengekomen.

De salon van Mirjam Cohen, Isaacs moeder, was gevestigd op een van de mooiste plekken aan het Noordeinde in Den Haag. Hij lag op een hoek waar de straat een knik maakt en zich iets verbreedt. Daardoor waren er aan twee kanten ramen en was het pand lichter en luxer dan de andere winkelpanden in de straat.

‘Kan ik de heren van dienst zijn?’ vroeg Isaac.

De ene agent, nauwelijks ouder dan hij, haalde een formulier uit zijn borstzak.

‘Ik heb een bevel van de bezetter. We zoeken Isaac Cohen en Mirjam Cohen-de Haan?’

‘Ik ben Mirjam Cohen,’ zei zijn moeder. ‘Maar ik heb een sper in mijn persoonsbewijs.’

‘Mama,’ zei Isaac. Hij hief zijn hand om haar tot stilte te maken.

‘Wel of geen sper, u moet gewoon mee,’ zei de agent gapend.

‘En u moet uw koffer meenemen.’

De vluchtscenario’s schoten als een balletje in een flipperkast

door Isaacs hoofd. Hij kon het dak op, net als de vorige keer, toen Kaptein hem kwam zoeken en hij net op tijd had weten te ontkomen. Maar zijn moeder kon niet via het smalle dakraam omhoog, daarvoor was ze te stijf, te zwaargebouwd en te ge-dienstig aan het gezag.

‘We doen nu wat u vraagt,’ zei Mirjam gedecideerd. ‘Als we bij het bureau komen leggen we wel uit dat het op een misver-stand berust. We hebben geen officieel bericht gekregen.’ Ze keek naar Isaac. ‘Hans en Rebecca hadden een officiële oproep. Wij niet.’

‘Opschieten,’ zei de agent, die moe was en naar huis wilde.

De kapsalon was verbonden met het woonhuis. Via een deur achter in de salon kwam je in het trappenhuis. Onder aan de monumentale marmeren trap, uit het zicht van de agenten, pakte Mirjam haar zoon vast en drukte hem tegen zich aan. Precies op de plek waar hij talloze keren van de trapeuning ge-gleden was, op zijn billen geploft en evenzoveel keer door zijn moeder was getroost. Isaac was opgegroeid in dit statige he-renhuis. Zonder broer of zus, maar met gezelligheid, liefde en aandacht van zijn ouders in overvloed. En ook van zijn grote familie en alle vriendinnen van zijn moeder die de kapsalon niet alleen bezochten om geknipt te worden, maar ook om met elkaar te kletsen.

‘Wat moeten we doen?’ zei ze.

Isaac zweeg. Wat hij had willen doen wist hij wel. Op de vuist gaan met die gasten. Lafbekken. En daarna rennen voor zijn leven. Hij zou ze zeker te snel af zijn, als hij maar alleen was. Misschien was dit Kapteins strategie. Door hem en zijn moe-der tegelijk te laten oppakken, maakte hij Isaac vleugellam.

‘Laten we nu doen wat ze zeggen, daarna bedenken we wel iets.’

Isaac liep achter zijn moeder aan naar boven. Op de eerste etage was de slaapkamer van zijn ouders. Hij bleef even in de deuropening staan kijken terwijl zijn moeder de kamer in liep. Naast haar bed lag een in blauw leer gebonden boek, goud op snee met Hebreeuwse preegletters op de rug. Isaac wist dat het een Joodse bijbel was, al had hij zich er nooit voor geïnteresseerd. Zijn moeder nam het boek op en kuste het behoedzaam alsof het een boreling was. Vervolgens pakte ze het kleine kofertje dat reeds ingepakt naast haar bed stond. Ze was voorbereid. Een lijst met instructies voor deportatie was verspreid door de Joodsche Raad. Hoe zwaar men bepakt mocht zijn, wat men mee moest nemen, hoe de bagage te markeren en zelfs hoe de reis naar Westerbork zou verlopen. Vrouwen en meisjes deden er goed aan hun haar te laten knippen voor vertrek. Zelf droeg Mirjam haar lange haar nog steeds hoog opgestoken in een knot.

Isaac liep nog een trap op, naar zijn kamer, waar geen kofertje klaarstond. Natuurlijk had hij het formulier van de Joodsche Raad gelezen. *Men blijft in Westerbork gewoonlijk ong. 2 dagen. Reisduur ong. 2 dagen.* Zijn oog was blijven hangen op dat 'ong'. De banaliteit van het kwaad die in de afkorting besloten lag, trof hem.

Men zei dat je te werk werd gesteld. Isaac wist wel beter.

Voor de vorm propte hij wat truien in een plunjezak. Op de lijst met instructies had hij gelezen dat je warme kleding mee moest nemen, geschikt voor een koud klimaat.

Zijn moeder stond beneden aan de trap op hem te wachten. In haar hand had ze een klein zelfgehaakt portemonneetje. Ze gaf hem het enige biljet dat in het buidelkje zat.

'Hier, hou dit bij je.'

Isaac weigerde.

‘Ik wil dat je het aanneemt.’ Ze hield haar arm uitgestrekt. In haar hand beefde het blauwe briefje van tien gulden.

‘Ik red me wel, mama. En trouwens, we blijven toch bij elkaar. Hou jij het maar.’

‘Ik heb een berichtje geschreven voor je vader. Hij zal zich ontzettend ongerust maken als hij straks thuiskomt.’

Isaac zuchtte. ‘Laten we hopen dat het op een misverstand berust en dat we snel weer thuis zijn.’

Samen liepen ze achter de Haagse politiemannen aan door het Noordeinde, waar het druk was op dit uur van de dag. Mensen keken op, ze keken hen na, maar niemand zei iets, niemand zwaaide, niemand protesteerde of greep in. Een man nam zijn hoed af. Het was een goedbedoeld gebaar, maar het deed Isaac walgen van onmacht.

In plaats van hen naar het politiebureau te brengen, begeleidde de agenten Isaac en zijn moeder naar het ‘Joods Tehuis’ aan de Paviljoensgracht. Daar, waar vroeger cursussen naaien en boekhouden werden gegeven en waar atletiekvereniging Simson – Isaac was nog lid geweest – haar wedstrijden gewichtheffen hield, moesten ze wachten totdat ze met de tram naar station Staatsspoor werden gebracht.

In de voormalige synagoge was het vol. Overal stonden mensen met koffers, jassen over hun arm, hoeden in hun hand. Tassen en paraplu’s lagen verspreid over de grond. Kinderen speelden tikkertje, ze trokken met hun spel een luchtig spoor door de benauwde ruimte.

Op Staatsspoor werden door mensen van het kerkbestuur zakken brood, biscuitjes en appels uitgedeeld. Isaac en zijn moeder kregen te horen dat mannen en vrouwen bij elkaar konden blijven gedurende de reis.

‘Over de reis maak ik me geen zorgen, maar wat gaat er gebeuren als we daar aankomen? Met de tewerkstellingen is het gedaan. Ze brengen ons naar Westerbork en vandaar rechtstreeks naar een kamp waar ze ons vermoorden.’

‘Onzin,’ zei een onbekende man die naast hen stond te wachten. ‘Onze rabbijn heeft verteld dat er brieven zijn gekomen van mensen die al ginds zijn gearriveerd. Het werk is zwaar, maar er is eten, drinken en er zijn barakken waar je kunt slapen. Iedereen heeft een eigen bed.’

Ze reisden in gewone derdeklas coupés, er was een zitplaats voor iedereen. Op station Utrecht stopte de trein. Ze moesten een tijdje wachten. Het was onduidelijk waarop. Na een poosje kwam er een beambte van de Nederlandse Spoorwegen hun coupé in. De man controleerde het treinstel. Hij liep door het gangpad terwijl hij van rechts naar links keek. Daarna verdween hij door de schuifdeuren, naar de volgende wagon.

Op dat moment wendde Mirjam zich tot haar zoon en zei: ‘Isaac, als je een kans ziet, vlucht dan. Maak je over mij geen zorgen. Jij hebt nog een heel leven voor je. Wees ze te slim af.’

‘Maar hoe?’ zei Isaac.

‘De man die net langsliep. Hij heeft sleutels.’

Met een schok kwam de trein in beweging.

‘Te laat,’ zei Isaac. Hij klonk opgelucht.

Toen de trein Utrecht Centraal verliet hoorde Isaac de deur van het compartiment weer opengaan. Het was de spoorwegbeambte. Hij kwam opnieuw hun treinstel in en liep nu zonder om zich heen te kijken terug. Hij was vlakbij.

‘Meneer, mag ik u iets vragen?’

De man, een jaar of zestig, droeg een blauwe pet van de Nederlandse Spoorwegen over zijn grijze dunne haar, dat aan weerszijden ongehoorzaam onder de pet uitpiekte. Zijn huid

was vaal en zijn donkerbruine ogen lagen diep in zijn oogkassen. Hij zag er ongezond uit, uitgeput, alsof hij de hele nacht wakker was geweest. Isaac wist dat hij in minder dan twee seconden een inschatting moest maken van de situatie. Het lawaai van de locomotief zwol aan. De man boog zich iets naar Isaac toe, zodat hij hem beter kon verstaan.

‘Wilt u alstublieft de deur voor me opendoen?’

De beambte keek hem vragend aan. Hij had hem niet goed gehoord.

Isaac probeerde alle overtuigingskracht die hij bezat te verzamelen en terwijl hij de man fixeerde met zijn blik, zei hij: ‘O-pen-de-deur, alstublieft.’

De spoorwegbeambte gaf een kort knikje, draaide zich om en liep terug in de richting waar hij vandaan was gekomen.

Isaac keek zijn moeder geschrokken aan. Er was geen tijd om gedag te zeggen. Er was geen tijd om na te denken. In een roes van opwinding en vrees stond Isaac op en volgde de man.

De trein was inmiddels redelijk op stoom. Springen was niet ongevaarlijk. Maar hij mocht niet twifelen. Dit was een goede keus. Zijn moeder had het zelf gezegd.

Op het tussenbalkon stopte de man bij het portier. Hij stak een sleutel van zijn enorme bos in het slot en opende langzaam de deur. Een enorm kabaal kwam hun tegemoet. Isaac was doodsbenauwd. Hij moest onwillekeurig denken aan die keer dat hij met zijn vrienden om de pier van Scheveningen was gezwommen en dat Henry, zijn beste *chawwer*, bijna verdronken was. Hij zat vast in de slurpende tentakels van een mui. Met gevaar voor eigen leven was hij naar Henry toe gezwommen. Hij had hem onder zijn kin gepakt en hem meegetrokken naar rustiger water.

Nu deed hij een stap naar voren en nam de deur over van de

man in uniform. De wind suisde om Isaacs oren en blies de krullen uit zijn gezicht.

Ik durf niet, dacht Isaac. Het gaat te snel. Ik ga dood als ik spring.

‘Ga,’ zei zijn moeder, die ineens achter hen stond.

‘Wacht,’ zei de man in uniform. ‘Verderop is een bocht, daar mindert de trein vaart.’

Hij keek nog een keer achterom.

‘Mama...’

Hij sprong.

1

Amsterdam (1995)

Ik had hard gefietst en stapte verhit de entreehal van het Amstel Hotel binnen. Gelukkig was het koel in het hotel, de airco stond hoog. De portier groette me beleefd, maar met de achterdocht die in een vijfsterrenhotel past.

Ik voelde zo onopvallend mogelijk met mijn hand onder mijn oksel. De stof van mijn zijden Max Mara-blouse was nat. Op mijn horloge zag ik dat ik al tien minuten te laat was, maar ik kon zo niet tegenover de man gaan zitten die me sinds enkele dagen het hoofd op hol bracht.

De dag na onze kennismaking was Daniel Rubinstein zo prominent in mijn gedachten aanwezig, dat ik niets anders kon dan broeden op een plan om hem nog eens te zien. Al het andere dat zich die maandag op de redactie van *Belle* had aangediend leek ineens bijzaak.

Zoals bijna alle dwingende gedachten iets irrationeels hebben, zo grensde dit verlangen om hem weer te zien ook aan het raadselachtige. Immers, hoe lang had ik hem gesproken? Hooguit een paar minuten, waarvan hij slechts een minuut daadwerkelijk het woord tot me had gericht. Maar in zijn blik lag veel meer besloten dan in die paar obligate zinnen die we gewisseld hadden. Zijn voorkomen was stoer en vastberaden,

maar zijn oogopslag verlegen. En ondanks de drukte om ons heen had ik het gevoel een moment alleen met hem te zijn, zonder dat de tijd invloed op ons had, een subtiel moment tussen een ogenblik en de eeuwigheid. En dat gevoel, alsof alles kortstondig op zijn plaats viel, wilde ik terug.

Rechts naast de ingang waren de toiletten. Ik bad dat er handdrogers hingen. Maar in plaats daarvan lagen er witte handdoekjes, keurig gesorteerd in een rieten mand. *Een stuk hygiënischer dan zo'n vies blaasding, verspreider van ziektekiemen en bacteriën*, klonk de stem van mijn vader in mijn hoofd.

In een wc trok ik mijn witte zijden blouse uit en begon ermee te wapperen. Hoe lang zou het duren voordat de natte plekken niet meer zichtbaar waren? Zijde droogt snel, als ik hem maar even in de zon kon leggen, dan was het binnen een halve minuut gepiept. Ik blies tegen de stof, drukte er wc-papier tegenaan om het vocht op te nemen, maar het hielp weinig. Ik wachtte vijf minuten, toen was mijn geduld op. Hij moest het hier maar mee doen.

Bijna een half uur te laat kwam ik gehaast de brasserie binnenlopen. Ik was bang dat hij had geconcludeerd dat ik hem had laten zitten en inmiddels vertrokken was. Maar Daniel Rubinstein zat er. Bijna roerloos, aan een tafeltje bij het raam. Hij deed niets om zichzelf bezig te houden, hij zat, keek naar buiten en wachtte. Ik voelde me trots omdat hij op mij wachtte.

De ruimte oogde donker, ondanks de hoge raampartij en het tijdstip van de dag. Daniel zat aan een zware houten tafel die haaks op het raam stond. De chesterfieldachtige meubelen, het dikke koningsblauwe tapijt en de houten lambriseringen zorgden ervoor dat ik me eerder in een Engels landhuis waande dan in een brasserie aan de Amstel. Toen Daniel me zag, stond

hij direct op, liep om de tafel heen en trok een van de gecapitonneerde leren kuipstoelen naar achteren.

‘Smaakvol,’ zei hij en hij liet zijn ogen keurend langs mijn lichaam glijden. ‘Uw kleding. U neemt me toch niet kwalijk dat ik daarop let? Ik moet mijn esthetisch oog trainen, voor het interview.’

‘Het spijt me enorm, meneer Rubinstein, dat ik u zo lang heb laten wachten, ik had eerder van de redactie moeten vertrekken.’

‘Och,’ zei Daniel, ‘mijn vader zegt altijd: *qui se fait attendre, se fait aimer*. Het is fijn dat u tenminste geen smoes bedenkt. Gaat u toch zitten.’ Hij zei het alsof we hier op zijn initiatief waren.

‘Zullen we dan maar snel beginnen?’

Hij glimlachte geruststellend.

Ik voelde een vreemde verantwoordelijkheid om dit gesprek vlot te laten verlopen, in tegenspraak met de techniek die Alex mij had geleerd, waarbij ik de ongemakkelijkheid niet moest mijden, zelfs mocht opzoeken.

Alexander van Zuylen, Alex voor zijn vrienden, had zich de afgelopen maanden over me ontfermd als een patroon over een pupil. Alles wat met mijn nieuwe baan te maken had, besprak ik met hem. Vanuit carrièretechnisch oogpunt was het helemaal niet zo’n gek idee geweest om Daniel Rubinstein te interviewen voor *Belle*. Sterker nog, het kon me juist in het zadel helpen. Niet iedereen kreeg deze veelbesproken advocaat aan tafel. Maar Alex had mijn plannetje niet aangemoedigd. ‘Wapen je maar,’ luidde zijn advies toen ik hem vertelde dat het doorging.

Ik had helemaal niet het gevoel dat ik me moest wapenen. Integendeel, ik wilde Daniel geruststellen.

Daniel bleek echter heer en meester in het zichzelf comforta-

bel maken. Op zijn wenk kwam een ober aangesneld die twee glazen witte wijn meebracht.

‘Alstublieft, twee glazen Chassagne.’

‘Is dit de Chassagne uit ’90?’ Daniel had een natuurlijke charme over zich, waarmee hij iedereen voor zich innam. Iets wat ik nooit had gehad en ook nooit zou krijgen, daarvoor had ik te weinig acteertalent.

‘Nee, meneer, die schenken we alleen per fles. U kunt de Chassagne Montrachet beter jong drinken. Men dacht vroeger altijd dat deze wijnen ijzersterk waren en juist mettertijd beter werden, maar dat blijkt toch niet het geval.’

‘Dat weet ik. En toch zou ik graag de ’90 willen. Die is jong genoeg voor mij.’

‘Ik drink niet onder werktijd,’ zei ik verontschuldigend.

‘Nee?’ zei Daniel. Ik schudde mijn hoofd en vroeg me af waarom ik dit zei. Ik kon toch wel een glas wijn drinken? De pillen die dokter Perk me had voorgeschreven zaten in een doosje waarop een grote gele sticker zat die aangaf dat ik moest oppassen met alcohol. Ik had de combinatie nog niet getest, maar dit leek me nou niet bepaald het juiste moment om te zien welk effect het een of het ander had.

De ober kwam weer terug. Dit keer met een glas wijn uit 1990.

‘En een glas Pellegrino voor mevrouw.’

‘O, sorry,’ zei ik, ‘ik hou niet van prik.’

‘Een glas plat water, alstublieft,’ zei Daniel kortaf.

‘En voor de lunch de gebruikelijke bestelling, meneer?’

Hij knikte.

Ik schrok een beetje van zijn korzeligheid. Ik wilde dat deze afspraak vlotjes zou verlopen, dat hij straks zou vertrekken met hetzelfde gevoel van euforie dat mij al een paar dagen vergezelde.

Er was verder niemand in de brasserie. Aan het tijdstip kon het niet liggen. Men zat met dit weer kennelijk liever op het terras. Maar ik zat goed hier, afgeschermd van de rest van de wereld.

Ik haalde mijn opnameapparaatje uit mijn tas en legde het routineus tussen ons in op tafel. Voor elk interview maakte ik een lijst met vragen, maar bij geen enkel gesprek had ik het ook daadwerkelijk nodig gehad. De conversatie ontvouwde zich meestal vanzelf. Maar dit was anders.

Aarzelend pakte ik mijn lijstje erbij. Ik legde het aan de hoeken opgekrulde A4'tje voor me neer op tafel en streek het recht. Hij moest niet denken dat ik slordig was, of onvoorbereid. Als ik ooit voorbereid was geweest op een vraaggesprek, dan was het nu. Alles wat er over Daniel Rubinstein gepubliceerd was en ik in de afgelopen vierentwintig uur had kunnen vinden, had ik gelezen.

‘Laten we maar beginnen bij de essentie.’

‘Dat klinkt veelbelovend, mevrouw Cohen. De essentie, daar ben ik namelijk nog steeds naar op zoek.’

Zijn opmerking zorgde ervoor dat ik me dom voelde, al wist ik dat dat niet zijn bedoeling kon zijn.

‘De essentie van dit interview, bedoel ik. Dit gesprek moet gaan over smaak, zoals u weet.’

‘Ja,’ zei Daniel, zonder ook maar een enkele poging te ondernemen me op m'n gemak te stellen.

‘Zal ik dan maar beginnen?’

‘Volgens mij was u al begonnen.’

Ik kreeg het er warm van. En ondanks mijn voornemen om mezelf zo losjes mogelijk te presenteren, las ik de eerste vraag voor van mijn papertje.

‘Wat is volgens u goede smaak, meneer Rubinstein?’

‘De sleutel tot goede smaak is ingetogenheid. Maar een mooie vrouw kan uiteraard alles dragen wat ze wil.’

‘Een tuinbroek?’

‘Ik moet mezelf verduidelijken.’ Hij koos zijn woorden zorgvuldig. Zelfs als hij het over kleding had, leek er een zekere ernst in zijn manier van formuleren te zitten. Het was niet alleen de manier waarop hij zijn woorden koos, of de nadrukkelijke wijze waarop hij ze uitsprak, zijn fijnbesnaarde taalgevoel, of zijn bedachtzaamheid, het was vooral de combinatie van zijn tederheid, zijn kwetsbaarheid en de genadeloosheid van de juridische praktijk daartegenover die hem anders maakte.

‘Een mooie vrouw kan dragen wat ze wil, hoewel ik een duidelijke voorkeur heb voor vrouwelijke kleding. Dat betekent niet per se dat vrouwen zich in kokerrokjes moeten hullen om bij mij in de smaak te vallen. Ik heb wel eens een vrouw in een krijststreppak gezien dat haar uitermate goed stond, maar in het algemeen hou ik van verzorgd en van vrouwelijk.’

Voor dit interview had ik mijn broek tot drie keer toe verruild voor een rokje, maar telkens als ik mezelf in de spiegel bekeek, vond ik het overdreven, hysterisch bijna, om hier hooggehakt en kortgerokt te verschijnen. Ik had uiteindelijk gekozen voor de witte zijden blouse en een nette driekwart donkerblauwe broek met bruine flatjes. Klassiek en zakelijk. Maar die zijden blouse was geen succes. Ik zweette bijna nooit, maar nu was er geen houden aan. Ik probeerde mijn armen zo veel mogelijk tegen mijn lichaam geklemd te houden, zodat hij de zweetplekken niet zou zien. Maar dat maakte het er niet bepaald comfortabeler op.

‘Het schijnt dat u veel geld uitgeeft aan kleding?’

‘Ik hoor het u zeggen.’

‘Is het waar?’

‘Het woordje “veel” is relatief. Ik geef bijvoorbeeld veel meer geld uit aan eten en drinken. Waarvan akte.’ Daniel keek tevreden op naar de ober, die een bord oesters tussen ons in op tafel zette.

‘Ik eet geen oesters,’ fluisterde ik excuserend toen de ober weer weg was.

‘*Shame on me.* Natuurlijk niet, je eet koosjer?’

Ik knikte.

‘Mijn oprechte excuses voor mijn onnozelheid.’ Hij maakte aanstalten om op te staan. ‘Toast met zalm dan?’

Ik knikte. Hij was gestopt met vousvoyeren. Nu het over ons Jodendom ging was er voor hem kennelijk geen afstand meer.

Hij trok zijn lichtblauwe linnen jasje recht en liep achter de ober aan om de bestelling te wijzigen.

‘Het spijt me,’ zei hij toen hij terugkwam. ‘Dit is onvergeeflijk.’

Ik zei dat het niet uitmaakte. Hij wilde er niets van weten, hij vond dat ik het recht had kwaad te zijn.

Daniel wond er in de media geen doekjes om dat hij van Joodse komaf was, maar kennelijk ging hij gemakkelijker om met de spijswetten dan ik.

‘Ik schaam me diep,’ zei hij.

Ik probeerde het gesprek weer naar het onderwerp smaak te sturen, want ik begon me een beetje ongemakkelijk te voelen over al die spijtbetuigingen om een bord oesters.

‘We hadden het over uw kleding. En of u daar veel geld aan uitgeeft?’

‘Juist ja. Laat ik daar het volgende over zeggen. Vroeger was kleding natuurlijk vooral functioneel, men moest zich pantseren tegen de kou of tegen een vijand. Maar met dit jasje van Napolitaans maatwerk,’ – hij pakte de stof behoedzaam tussen

twee vingers vast, precies zoals mijn vader een exclusieve stof zou betasten, alsof het een vrouwenlichaam was – ‘had ik weinig aangericht in een Romeinse arena. Tegenwoordig zijn er andere dingen waartegen je je “wapent”. De blik van een ander, bijvoorbeeld.’

‘Maar als u veel aandacht besteedt aan uw uiterlijk, dan vraagt u toch juist om de ogen van een ander?’

‘Ik heb er geen moeite mee als mensen naar me kijken, als u dat bedoelt. Ze kijken maar.’

‘Vindt u het dan juist fijn als mensen naar u kijken?’

‘U? Wilt u dat mensen u zien, u lezen, u opmerken? Wilt u dat mensen straks uw naam boven dit artikel zien staan en dan tegen elkaar zeggen: die mevrouw Cohen, die is goed in haar werk.’

Ik dacht na over wat hij zei. Hoe ijdel en ambitieus was ik? Wilde ik scoren, ten koste van anderen? Ik had dit interview geïnstigeerd omdat ik hem woest aantrekkelijk vond, toch? Of was ik slechts geïmponeerd door zijn macht, zijn aanzien?

Daniel bleef me ernstig aankijken. ‘Ik ben nieuwsgierig naar je, Rivka. Ik wil weten wat je beweegt, en waarom je me wilde zien.’

Met deze woorden trok hij me weg uit de zakelijke setting van dit gesprek.

‘Moeten we het echt nog langer over kleren hebben?’ zei hij.

‘Waar wil je het over hebben dan?’

‘Over waarom we hier écht zitten. Over jou en over mij.’

Ik keek naar het blaadje met vragen dat voor me lag, voelde hoe ik licht in mijn hoofd werd van spanning en opwindning.

‘Oké,’ zei ik na een tijdje, ‘vertel me eens iets over jou. Iets wat niemand weet.’

‘Ik heb een hekel aan waslijnen.’

‘Waslijnen?’ zei ik ongelovig.

Hij boog zich naar mij toe. Ik kwam ook dichterbij. Onze hoofden waren nu zo dicht bij elkaar dat ik zijn kruidige parfum kon ruiken.

‘Mijn vader verbood mijn moeder vroeger de was aan een lijn te drogen. Alles moest op rekken uitgehangen worden. Een heel gedoe, want die rekken moesten altijd goed schoongemaakt worden, anders kregen we vlekken in onze kleding.’

Ik zag nu van heel dichtbij hoe onberispelijk het kraagje van zijn overhemd gestreken was. Ik moest denken aan vroeger, hoe ik om een zakcentje te verdienen, de overhemden van mijn vader streek. Vier in een uur. De kragen en manchetten waren het moeilijkst, die deed ik als laatst, maar ik kreeg ze nooit helemaal perfect.

‘Had je vader ook een hekel aan waslijnen?’

Daniel schudde zijn hoofd. ‘Dat was het niet. Mijn vader had een zusje, ze was vijf jaar jonger. Hij was dol op haar. Op een dag, nog voor het uitbreken van de oorlog, viel ze over een laaghangende waslijn. Ze bezeerde haar knie. Mijn vader kon niet aanzien dat ze zo’n verdriet had en begon hard te huilen om haar af te leiden. Ze stopte meteen. Mijn vader was er trots op dat hij haar altijd kon troosten, totdat...’

Daniel pakte zijn glas en nam een flinke slok wijn, alsof hij iets moest wegspoelen.

‘Mijn vader overleefde de oorlog. Zijn zusje niet. Wat kun je doen als je enige zusje vermoord wordt? Waanzin.’

Hij nam nog een slok, deed zijn ogen dicht en liet zich achterover zakken in zijn stoel. De stoere afstandelijke strafrechtpleiter had nu meer weg van een breekbare kleine jongen. Het gevoel dat ik hem kon beschermen, maakte dat ik me ineens heel zeker van mijn zaak voelde. Dit voelde vertrouwd.

‘Het wreedst van alles is dat er nog zo veel mensen leven.’ De woorden hadden mijn mond zomaar verlaten. Daniel schrok. Zijn ogen gingen open, hij keek fel, fanatiek bijna.

‘Nee zeg!’

‘Nee, dat bedoel ik niet,’ zei ik hulpeloos. ‘Maar ik denk er wel eens aan. Stel dat ze hun zin hadden gekregen? Als er geen Jood meer over was. Als al het verdriet in het verleden was gebleven en niemand de pijn meer mee hoefde te torsen.’

We waren samen stil. Daniel staarde naar buiten, zijn blik gleed over het water, zijn ogen werden vochtig. Een salonbootje passeerde in het blauw van zijn irissen. Zijn zwarte krullen en zijn lichte ogen deden me denken aan een liedje dat mijn vader altijd voor me zong. *Had je niet die mooie blauwe ogen. Had je niet dat ravenzwarte haar. Dan was ik er nimmer in gevlogen, was er voor mijn leven geen gevaar.*

‘Het gesprek neemt een tamelijk onverwachte wending,’ zei Daniel.

‘Dat komt door jou,’ zei ik. ‘Jij wijkt van mijn onderwerpen af.’

Hij glimlachte naar me. ‘Goed, mevrouw Cohen, laten we jouw briefje er maar weer bij pakken. Daarna zien we wel verder.’

‘Kunnen we het nu nog over schoonheid hebben?’ vroeg ik.

‘Ja, juist. Als we het daar niet meer over kunnen hebben...’

‘Winnen ze alsnog.’

‘Je maakt mijn zin af.’ Hij liet zijn hoofd wat naar rechts hangen en keek me licht geamuseerd aan. ‘Dat doen mensen als ze dertig jaar met elkaar getrouwd zijn. Dat is schoonheid.’ Hij hief zijn vinger in de lucht. ‘Iets dramatisch kan ook mooi zijn. Onvervulde verlangens kunnen prachtig zijn. Schoonheid creëer je eigenlijk zelf. Zonder dat je je er heel bewust van bent,

componeer je je leven naar de wetten van de schoonheid. Als je daar tenminste oog voor hebt. Nog meer vragen?’ Hij had ineens iets stouts, iets opstandigs in zijn blik.

Met lichte tegenzin werkte ik mijn lijstje af. ‘In wat voor auto rij je?’, ‘Welke merken draag je het liefst?’, ‘Hoeveel geld geef je maandelijks aan kleding uit?’, ‘Waar ga je met vakantie naartoe?’

Ik wilde liever over ons praten. Vanaf het begin besepte ik dat mijn tijd met Daniel kostbaar was.

‘Het spijt me, ik vrees dat mijn persoonlijke interesses niet samenvallen met die van de lezer op dit moment.’

‘Dat zou zomaar kunnen, Rivka. Ik zit hier vrees ik ook niet omdat ik geïnteresseerd ben in jouw lezers.’

We waren stil. Het was een stilte die niet ongemakkelijk of vragend was. Het was een stilte die de tijd kortstondig inkapselde. Daniel keek me liefdevol aan. Het leek alsof hij zocht naar een manier om dichterbij te komen, maar er kwamen geen woorden. Even voelde ik zijn knie die van mij aanraken. De energie die vrijkwam, laadde me met een gevoel dat het midden hield tussen een hevig fysiek verlangen en een pijn die ouder was dan ikzelf.

Op tafel, tussen ons in, lag de stille getuige van dit gesprek, mijn bandrecorder. Het had de aanraking niet geregistreerd, alleen de stilte. De stilte die ik straks terug zou kunnen luisteren.

Toen strekte Daniel zijn hand naar mij uit en pakte me vast. Zijn hand was koud, maar warmde me toch op.

‘Rivka Cohen. Ik hou van je naam.’

De manier waarop hij mijn naam uitsprak, zo eigen alsof hij al jaren niets anders zei, deed me huiveren.

Hij keek op zijn horloge.

‘Ik moet gaan. Ik heb een cliënt die op me wacht. Maar je bent nog niet van me af.’